

Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj Napoca
Facultatea de Sociologie și Asistență Socială

STEREOTIPII ȘI DISCRIMINARE DE GEN ÎN MEDIUL EDUCAȚIONAL FORMAL

Coordonator: Prof.univ.dr. Petru ILUȚ

autor: lector drd. Maria Narcisa
CIOLAN (căs. NADOLU)

Cluj Napoca, 2013

CUPRINS TEZĂ

<i>Lista tabelor</i>	4
<i>Lista figurilor</i>	6
<i>Introducere</i>	10
I. GENDER-ul ca necesitate a structurării sociale	13
I.1. Abordări privind structurarea genului social (gender-ul).....	13
I.2. Aspecte metodologice în analiza genului social.....	23
I.3. Identitate personală – identitate socială.....	44
I.4. Amprenta identității de gen asupra caracterizării educabililor de către cadrele didactice (<i>aspecte de cercetare</i>).....	52
II. STEREOTIPUL – fenomen generat de interferențele personale cu cele sociale	94
II.1. Stereotipul ca instrument de interpretare a realității	94
II.2. Facilitarea socială din perspectiva stereotipurilor.....	104
II.3. Diferențe perceptive privind stereotipurile de gen în raport cu apartenența la grup: in-group/ out-group (<i>aspecte de cercetare</i>)	116
III. VALORILE ȘI OPERAREA LOR LA NIVEL PERSONAL ȘI GRUPAL	128
III.1. Principalele influențe în procesul de structurare a sistemului personal de valori.....	128
III.2. Un profil axiologic al educabilului din învățământul românesc actual (<i>aspecte cercetare</i>)	144

III.3. Interferențe valorice cu impact asupra stereotipului de gen social (<i>cercetare de teren</i>).....	152
IV. DISCRIMINAREA ȘI DINAMICA SOCIALĂ	162
IV.1. Diferențele - o perpetuă provocare a interacțiunii sociale.....	162
IV.2. Identitatea discriminării de gen în învățământul românesc în viziunea principalilor actori sociali: educatori și educabili (<i>aspecte de cercetare</i>).....	181
IV.3. Strategii de prevenire și combatere a discriminării de gen în educație (<i>cercetare de teren</i>).....	186
CONCLUZII ȘI DESCHIDERI	205
Bibliografie.....	214

REZUMATUL TEZEI

INTRODUCERE

Cuvinte cheie: *gender, stereotip, discriminare, valori, mediu educațional formal*

Fascinați deopotrivă de principiul complementarității, și de miracolul modelării ființei umane și căutând să ne apropiem de o îmbinare simplă și naturală a acestor aspecte prin explorarea **problematicii de gender** în *școala românească contemporană*, ne-am propus ca prin intermediul acestui studiu să surprindem o realitate perceptiv-declarativă a educatorilor și educabililor români vis-s-vis de prezența stereotipurilor și prejudecăților de gender în procesul instructiv-educativ.

Identitatea de gen este puternic marcată și de specificul interacțiunilor sociale din mediul educațional formal, care fie vin să consolideze elemente de dezvoltare dobândite anterior școlarizării, fie introduc aspecte noi de structurare individuală ca urmare a relaționării cu ceilalți. Astfel, atât raporturile cadru didactic-elevi, cât și cele dintre elevi aduc adeseori în prim planul analizei și interpretării aspectelor contextuale vizate *feminitatea/masculinitatea* principalilor actori sociali.

Multitudinea și complexitatea cercetărilor în domeniu a orientat demersul investigativ într-o direcție descriptiv-interpretativă menită să întregească tabloul, deja extrem de bogat, al acestei problematice. Astfel, numeroase studii de specialitate evidențiază „filtrul” gender (gen social) ca element semnificativ în promovarea afirmării potențialului individual în cadrul sarcinilor școlare, fiecare dintre genurile sociale fiind asociat cu posibilități distincte de performanță superioară în activități sau domenii specifice. Dinamica socială pe care o implică școlarizarea se dovedește în continuare impregnată de stereotipii și prejudecăți de gender care fac ca „teritoriile” din mediul

educațional formal să se delimiteze în special în raport cu *femininul/ masculinul* celor prezenți în acțiune.

Lucrarea de față este structurată pe patru capitole care acoperă într-o manieră complexă problematica genului în educație, atât în plan teoretic cât și în plan aplicativ. În cadrul fiecărui capitol a fost abordată o tematică distinctă: gender, stereotip, valori, discriminare socială, combinând atât paradigmele și teoriile existente în domeniu cât și rezultatele cercetărilor aplicative întreprinse pentru acest demers. În final am realizat un capitol de „Concluzii și deschideri” care sintetizează principalele rezultate obținute, precum și perspectivele posibile de continuare și detalieri a studiilor întreprinse.

Pe întreg parcursul lucrării am încercat să îmbinăm într-o manieră adecvată detaliile reperelor teoretice cu cele metodologice, generând o structură solidă care să susțină demersul practic-aplicativ al cercetării prin sincronizarea sistemului conceptual cu cel investigativ.

Primul capitol abordează problematica *gender-ului* ca element al construcției sociale. În cadrul acestuia, pe lângă definirea și explicarea teoretică a *gender-ului*, am detaliat și metodele și tehnicile sociologice de abordare a acestui subiect și am descris designul metodologic utilizat în demersul de față (cele patru anchete realizate în mediul educațional preuniversitar și în cel universitar). De asemenea, au fost incluse câteva rezultate privind construcția socială a *gender-ului*, obținute la anchetele derulate.

Cel de-al doilea capitol vizează problematica *stereotipului* și a modalităților de elaborare a sa ca manifestare a interacțiunilor sociale. Structura acestui capitol presupune o organizare teoretico-aplicativă ce surprinde elemente reprezentative ale tematicii: *stereotipul ca instrument de interpretare a realității, facilitarea socială din perspectiva stereotipurilor și diferențe perceptivă privind stereotipurile de gen*. Și la nivelul acestui capitol au fost incluse rezultate obținute în urma aplicării chestionarelor.

Valoarea incontestabilă a sistemului axiologic în structurarea realităților personale și sociale este evidențiată în cadrul celui de-**al treilea capitol**, focalizat pe *profilul identitar al valorilor* și pe modalitatea acestora de operare la nivel personal și grupal. Această abordare s-a realizat din prisma *principalelor influențe în structurarea sistemelor personale de valori, a unui profil axiologic al educabilului și interferențelor valorice cu impact asupra stereotipului de gen*. Am considerat adecvată pentru înțelegerea stereotipiilor și prejudecăților de gen (ce presupun și o polarizare valorică a raportărilor noastre față de *celălalt*) și conturarea unui profil axiologic al educabililor investigați în cadrul studiului.

Capitolul al patrulea aduce în prim plan *discriminarea și dinamica socială* prin analiza influenței pe care o pot manifesta la acest nivel multiplele diferențe interindividuale. În cadrul acestui capitol ne-am concentrat pe identificarea principalelor forme de manifestare a discriminării de gen în mediul educațional formal, precum și pe soluții pe care subiecții acestui studiu (atât cadre didactice din mediu preuniversitar și universitar, cât și elevi sau studenți) le sugerează ca modalități de contracarare.

Ultima parte a lucrării prezintă un set de **concluzii și deschideri**, urmate de anexele aferente conținutului prezentat, în care s-a dorit oferirea unei sinteze relevante vis-a-vis de problematica genderului în școala românească contemporană. Altfel spus, aici am creionat într-o imagine unitară principalele preocupări ale studiului de față, transformând într-un ansamblu cu sens elementele disparate ale raportărilor distincte sau similare pe care educabilii și educatorii le-au afirmat în raport cu acest subiect.

În încercarea de a ajunge cu un pas mai aproape de înțelegerea și aprofundarea fenomenului generat la nivel social de dinamica gender, am căutat să parcurgem un traseu în care îmbinarea planului teoretic cu cel practic-aplicativ să ofere suportul necesar descoperirii și prezentării științifice.

STRUCTURA LUCRĂRII

În primul capitol al lucrării - **GENDER-ul ca necesitate a structurării sociale** – am analizat abordările privind structurarea genului social (gender-ul), aspectele metodologice în analiza genului social și am trecut în revistă elemente referitoare la dihotomia Identitate personală – identitate socială, pentru ca la finalul capitolului să abordăm amprenta identității de gen asupra caracterizării educabililor de către cadrele didactice.

GENDER-UL a devenit un concept integrator care caută să cuprindă rezultatele studiilor trans-disciplinare focalizate pe înțelegerea originii și consecințelor derivate dintr-o identitate masculină sau feminină. Natura sa complexă a făcut ca în ultimul deceniu termenul de **gender** să-l devanseze pe cel de *sex* în domeniul științelor sociale, frecvența utilizării sale în studiile de specialitate dovedindu-se a fi de două ori mai mare decât în perioada anilor 1960 (Haig, 2004, apud. Wood și Eagly, 2009, p.629). Pentru comunitatea științifică **gender-ul** s-a consacrat ca termenul standard ce surprinde diferențele culturale dintre bărbați și femei, în timp ce **sex-ul** rămâne reperul principal în ceea ce privește diferențele biologice dintre aceștia (American Psychological Association, 2001, apud. Wood și Eagly, 2009, p.629).

În funcție de accentele analitico-explicative pe care le-a dobândit acest subiect, s-au conturat 2 direcții majore de cercetare: **determinismul biologic și socializarea diferențiată**. Nucleul **determinismul biologic** este reprezentat de premisele genetice, anatomo-fiziologice sau bio-constituționale ce aduc cu sine marcări diferiți pentru femei și bărbați. Numeroase studii au căutat să cantoneze specificul de manifestare al bărbaților și femeilor în sfera elementelor genetice și nativ-constituționale (teoriile evoluționiste asupra dezvoltării genului social; sociobiologia). **Socializarea diferențiată**

care așa cum arată Kimmel (2000) subliniază faptul că dezvoltarea fetelor și a băieților capătă alt profil mai ales datorită faptului că ceilalți membri ai societății își personalizează raportarea la ei în funcție de sexul de apartenență. Această perspectivă, fără a nega diferențe natural - biologice dintre femei și bărbați, se concentrează pe faptul că mai relevante decât acestea pentru procesul devenirii feminine sau masculine se dovedesc a fi diferențele facilitate sau impuse prin socializare.

În încercarea de clarificare a confuziilor existente în domeniul social în legătură cu problematica gender-ului, Risman (2004, p.430) vorbește despre patru orientări științifice distincte ce s-au preocupat de studiul acestuia:

(a). prima se concentrează pe *modul de generare a diferențelor sexuale individuale*, urmărindu-le originea biologică (Undry, 2000) sau socială (Bem, 1993). Prin **teoria schemei de gen social** (lansată în 1981 și revizuită în 1993) Sandra Bem a adus în prim plan rolul semnificativ pe care îl deține organizarea cognitivă în dobândirea caracteristicilor noastre de gen.

(b). cea de-a doua, avându-l pe Fuchs Epstein (1988) printre reprezentanții de seamă, mai este considerată și cea a "distincțiilor înșelătoare" și reprezintă o reacție la prima perspectivă. În acest caz centrul de interes îl constituie *modul în care structura socială* (spre deosebire de componenta biologică sau de învățarea individuală) *generează comportamente ce poartă amprenta apartenenței de gen;*

(c). a treia tradiție, tot o reacție la maniera individualistă a celei dintâi, pune accentul pe interacțiunea socială și luarea în calcul a așteptărilor celorlalți, focalizându-se mai ales asupra felului în care "crearea/ construirea gender-ului" produce și reproduce inegalitatea (West and Zimmerman, 1987). Noțiunea de „creare a genului / construirea gender-ului” invocă atât aspectul de *proces*, de dimensiune dinamică a relațiilor sociale, cât și specificitatea funcțională pe care cei 2 autori i-o asociază: *conformismul și opoziția.*

(d). al patrulea nivel de abordare al problematicii gender-ului, fiind și cel mai recent, aduce o *perspectivă integrativă* (Connell 2002; Lorber 1994; Ferree, Lorber and Hess 1999; Risman 1998) în cadrul căreia *gender-ul devine un sistem stratificat ce se construiește social*. Avându-le ca punct de pornire pe Lorber (1994) și Martin (2003) care privesc **gender-ul** ca *instituție*, Risman (2004) preferă totuși să-l definească prin sintagma de **structură socială**, considerând astfel că oferă acestui concept posibilitatea poziționării pe un plan analitic similar dimensiunii economice sau politice.

Referindu-ne la aspectele metodologice în analiza genului social, constatăm faptul că abordările mai recente prezintă *calitativul* și *cantitativul* ca și complementarități ale studiilor de factură sociologică, considerându-le părți intrinseci ale „schemei metodologice generale de cercetare” (Valsiner, 2000, p.100).

Astfel, pentru lucrarea de față au fost elaborate și realizate 4 cercetări distincte de tip anchetă sociologică, toate focalizate pe problematica genului și a discriminării de gen dar aplicate la patru tipuri diferite de respondenți: cadre didactice din învățământul liceal, elevi de liceu, cadre didactice universitare și studenți. Abordarea în oglindă a problematicii de gen și a percepției discriminărilor aferente, în relația educabil-educator din cele două cicluri de învățământ a permis o analiză comparativă complexă și detaliată.

Prima anchetă sociologică realizată (A1) a vizat identificarea *Stereotipurilor și discriminării de gen social prezente în mediul școlar românesc* fiind aplicată cadrelor didactice din învățământul preuniversitar (pe un număr de **216 subiecți**, cadre didactice preuniversitare din județul Timiș). O altă anchetă sociologică realizată (A2) a fost destinată elevilor de liceu și a pornit de la o abordare complementară cu studiul destinat cadrelor didactice. Eșantionul asupra căruia a fost realizată această cercetare a cuprins **347 de subiecți** (elevi de liceu), cu vârsta între 14 și 19 ani de la 5 licee din Timișoara. Chestionarul aplicat a cuprins 5 itemi focalizați pe problematica gender și a discriminărilor de această natură. Acest chestionar a fost folosit și în cazul celei de-a IV-a

anchete realizate în rândul studenților (A4) unde au fost intervievați un număr de **303 subiecți**. În cazul cadrelor didactice universitare, ancheta sociologică (A3) s-a realizat asupra unui număr de 172 de subiecți, cadre didactice universitare de la diverse facultăți și specializări. Chestionarul cu ajutorul căruia au fost investigate cadrele didactice, atât cele din mediul preuniversitar, cât și cele din mediul universitar, a fost structurat pe 9 itemi, dintre care 5 itemi reprezentau întrebări închise, iar 4 itemi constituiau întrebări semideschise.

În al doilea capitol al lucrării - STEREOTIPUL – fenomen generat de interferențele personale cu cele sociale am abordat Stereotipul ca instrument de interpretare a realității și facilitarea socială din perspectiva stereotipurilor. Aspectele de cercetare din cadrul acestui capitol au avut în vedere diferențe perceptive privind stereotipurile de gen în raport cu apartenența la grup: in-group/ out-group.

În viziunea specialiștilor în domeniu, conceptul de stereotip primește conotații ușor diferite, cum ar fi:

1. Stereotipurile reprezintă „un ansamblu de convingeri împărtășite vis-à-vis de caracteristicile personale, de trăsăturile de personalitate, dar și de comportament, specific unui grup de persoane” (Leyens, Yzerbyt și Schadron, 1994, apud. Bourhis, Leyens, 1997, p. 98)
2. Lippman W. definește stereotipurile ca fiind imagini ce se găsesc în mintea noastră constituind adevărate hărți cu rolul de a ne ghida în lume.
3. Allport G. W. atribuie stereotipurilor valoare de credință exagerată și stigmatizantă asupra uneia sau mai multor caracteristici ale unei categorii de persoane, justificând astfel o conduită față de o categorie sau un grup (apud. Simmons, 1988, p. 57).
4. Devine (1989) consideră că stereotipurile sunt solicitate constant, de multe ori fără știrea individului, reprezentând și o formă de cunoaștere în socializare.
5. Stereotipurile sunt considerate a fi structuri de cunoaștere care asociază attribute cognitive unui grup (Stangor și Lange, 1994, apud. Bourhis, Leyens , 1997).

Mulți teoreticieni i-au asociat inteligenței emoționale variabile din domeniul personalității umane sau al inteligenței sociale. Cercetările asupra diferențelor de gen în abordarea inteligenței academice autoestimate au reliefat următoarele aspecte (apud Petrides și Furnham, 2000, p.452):

1. Conform *studiilor primare*, bărbații consideră că au o inteligență generală mai mare decât femeile, dar atât bărbații cât și femeile au atribuit tatălui lor o inteligență mai mare decât mamei, iar bunicului de asemenea o inteligență mai mare decât bunicii.

2. Alte studii, pornind de la *teoria lui Gardner asupra inteligențelor multiple*, abordează diferențe majore de gen în primul rând cu privire la inteligența matematică și spațială: femeile s-au autoestimat la un nivel mai scăzut decât bărbații în domeniul inteligenței logico-matematice, spațiale și kinestezice. Estimările părinților în cazul propriilor copii, au arătat că aceștia consideră că fii lor au un nivel mai ridicat al inteligenței matematice, spațiale și intrapersonale în comparație cu fiicele lor.

3. *Studiile interculturale* asupra diferențelor de gen în autoestimarea inteligenței academice au relevat diferențe semnificative între sexe, dar și diferențe culturale. Studenții americani s-au autoevaluat cu rezultatele cele mai ridicate din punct de vedere al inteligenței, dar majoritatea participanților la studiu, indiferent de țară au estimat o inteligență mai mare a taților și a fraților, privind manipularea rapidă și corectă cu numere și o inteligență verbală a acestora mai mică decât a persoanelor feminine din familie.

Alte studii au făcut investigații în ceea ce privește diferențele între sexe, analizând idei referitoare la inteligența emoțională și au descoperit câteva elemente centrale precum: conștiința de sine, automotivația, managementul emoțional, empatia, comunicarea interpersonală, stilul personal.

În cadrul lucrării noastre am abordat și fenomenul *facilitării sociale* deoarece mediul educațional formal prin specificul naturii sale este pretabil la analize conform acestui fenomen. În acest context prezența celuilalt ca parte asistent-pasivă, ca observator sau ca și element de co-acțiune (elemente caracteristice fenomenului facilitării sociale) este frecventă și, am putea spune, adeseori implicită.

Demersul nostru caută însă să îmbine aspectele ilustrate mai sus cu problematica de **gender** în școală. A fi fată sau băiat, elev sau elevă, introduce noi variabile în procesul de potențarea a performanțelor educaționale ca urmare a prezenței celorlalți. Așa cum am ilustrat în capitolul anterior, dihotomia masculin/ feminin, ca și criteriu de categorizare a realităților sociale, apare automat, se face de la sine. Acest aspect poate atrage după sine uneori presiuni suplimentare pentru subiectul vizat (pentru cel care performează), datorită valorii sociale pe care încă o dețin reprezentarea stereotipă asociată femininului și masculinului pe dimensiunile caracteristicilor personale, precum și a capacităților și competențelor pe care societatea respectivă tinde să le atribuie preponderent genul feminin sau celui feminin.

Conform datelor cercetării noastre, majoritatea cadrelor didactice din învățământul preuniversitar participante la studiu consideră utilă și foarte utilă abordarea diferențiată a elevilor în cadrul educației formale, cele două variante cumulând un volum de 76%. În ceea ce privește argumentarea acestor opțiuni, răspunsurile înregistrate atât de la subiecții de gen feminin cât și de la cei de gen masculin, au fost grupate în șapte mari categorii: 1. Unicitatea standardelor și a exigențelor sociale; 2. Optimizarea comunicării și a înțelegerii elevilor; 3. Diferențele la nivelul particularităților psihopedagogice individuale și de vârstă; 4. Activitatea didactică diferențiată; 5. Organizarea actuală a sistemului de învățământ; 6. Evitarea discriminării; 7. Vizarea/existența egalității dintre sexe.

În timp ce în cazul cadrelor didactice și a studenților se constată un grad relativ de convergență în definirea profilurilor de gen pentru cele două eșantioane investigate, în

privința percepției diferențiate a stereotipurilor de gen la nivelul cadrelor didactice din mediul preuniversitar și a elevilor, ambele eșantioane investigate au alocat genului feminin cu precădere atribute afective, dar pentru genul masculin profesorii au atribuit *atitudini pozitive față de sine și alții*, în timp ce elevii au atribuit cu precădere *caracteristici fizice*.

Al treilea capitol al lucrării - **VALORILE ȘI REZONANȚA LOR LA NIVEL PERSONAL ȘI GRUPAL** – *analizează principalele influențe în procesul de structurare a sistemului personal de valori, axându-se preponderent pe aspectele practice prin creionarea unui profil axiologic al educabilului din învățământul românesc actual și pe Interferențe valorice cu impact asupra stereotipului de gen social.*

Valorile au constituit mereu un concept central și un domeniu major de interes în științele sociale, generând conceptualizări diferite în opinia celor care s-au ocupat de investigarea și studiul lor: Boudon, 2001; Inglehart, 1997; Kohn, 1969; Parsons, 1951; Rokeach, 1973, Weber 1905, Durkheim 1893. Actualmente, conceptul de valoare este omniprezent în științele sociale și nu numai, „beneficiind” de multiple definiții ce traduc contribuțiile sociologice, antropologice, pedagogice sau psihologice la înțelegerea și decantarea sensurilor sale bogate.

Pentru a realiza **profilul axiologic al educabilului din învățământul românesc actual**, am inclus în chestionarele destinate educabililor și *Grila de orientare valorică* realizată de Schwartz și Sagiv în 1995. Acest instrument a fost utilizat cu succes în peste 40 de țări, inclusiv România, și reprezintă o continuare a cercetării efectuate de Rokeach (1973). În perspectiva lui S. Schwartz valorile sunt criterii trans-situaționale care servesc ca principii călăuzitoare în viața oamenilor, grila permițând o realizare a profilului valoric din perspectiva celor 56 de valori individuale sau a celor 10 tipuri de valori: bunăvoință, realizare, hedonism, stimulare, autodirecționare, universalism, tradiționalism, conformism, siguranță și putere.

În ceea ce privește, Interferențe valorice cu impact asupra stereotipului de gen social, se poate observa un aspect important din punct de vedere al obiectivelor cercetării de față: *genul de apartenență al educabililor* a reprezentat factorul pe care cadrele didactice îl declară ca având cea mai mică putere de influență în adoptarea tratamentului diferențiat în funcție de gen. Valorile pe care le-a înregistrat (**34,3%** la valoarea cea mai mică și **1,4 %** la valoarea cea mai mare) ar putea indica faptul că, cel puțin la nivel declarativ cadrele didactice exprimă o *absența a discriminărilor de gen din activitatea lor didactică*. Conform rezultatelor cercetării, se poate constata un nivel relativ ridicat de corespondență între perspectiva cadrelor didactice și cea a elevilor cu privire la criteriile pe baza cărora se fac diferențieri în învățământul românesc. Singura neconcordanță între aceste serii vizează doar prima opțiune, identificată de cadre didactice prin *particularitățile individuale și ale dezvoltării* (ca principal criteriu de diferențiere, cu un scor agregat de 3,148) față de elevi care au identificat *nivelul de pregătire* ca fiind principalul diferențiator utilizat de profesori (3,408).

În învățământul superior se poate constata un nivel relativ ridicat de corespondență și între perspectiva cadrelor didactice și cea a studenților cu privire la criteriile pe baza cărora se fac diferențieri în învățământul românesc. Singura discrepanță între aceste serii vizează de asemenea doar prima opțiune, identificată de cadre didactice prin *particularitățile individuale și ale dezvoltării* (ca principal criteriu de diferențiere, cu un scor agregat de 2,975), față de elevi care au identificat *statutul socio-profesional al părinților* ca fiind principalul diferențiator utilizat în învățământul românesc (3,358).

În capitolul al patrulea al lucrării - **DISCRIMINAREA ȘI DINAMICA SOCIALĂ** – am abordat *diferențele ca o perpetuă provocare a interacțiunii sociale și am raportat rezultatele a două dintre anchetele pe care le-am realizat în cadrul cercetării de față*: Identitatea discriminării de gen în învățământul românesc în viziunea principalilor actori

sociali: educatori și educabili (*aspecte de cercetare*) și Strategii de prevenire și combatere a discriminării de gen în educație (*cercetare de teren*).

Similaritățile și distincțiile reprezintă cei doi poli ai interacțiunii umane, ce generează dinamica existenței noastre în parametrii mai mult sau mai puțin favorabili fiecăruia dintre noi. Majoritatea teoriilor din științele socio-umane traduc realitatea psihosocială sau dimensiunile socio-psihologice în atribute care asociază sau disociază elemente, structuri, dimensiuni, fenomenologii. O minimă reflexie asupra manierei în care percepem și decodificăm lumea sub aspectul formelor sau sensurilor ne poate indica faptul că renunțarea la comparație tinde să „imobilizeze” cunoașterea. Astfel, și acest demers de cercetare asupra problematicii **gender-ului** poate dobândi noi nuanțări prin raportarea la fenomenul categorizării sau comparării sociale, ce aduc în prim plan asemănările și deosebirile care traduc aspecte structurale sau funcționale ale realităților sociale.

Extrem de important se dovedește unghiul din care privim conceptul de **gender**. Adeseori el reprezintă un alt aspect de cercetare prin care căutăm să înțelegem și să ameliorăm fenomenul discriminării, apartenența la unul sau altul dintre cele două genuri demonstrându-se de-a lungul timpului un mediator consistent al raporturilor sociale. **Gender-ul** însă poate reprezenta un descriptor semnificativ al complexității expresive a ființei umane, perspectivă care amorsează polarizarea pozitivă sau negativă a atributelor celor 2 genuri. Așa cum ziua și noaptea sunt distincte, dar este aproape imposibil să ne raportăm la ele în valoare absolută ca fiind una mai bună decât cealaltă sau una superioară celeilalte, tot astfel atributele masculinității sau feminității devin un atuu în funcție de adecvarea lor la un anumit context social sau de aportul pe care-l aduc unei situații.

Integrarea fenomenului *autorealizării profesiei* cu problematica studiată în cadrul acestei lucrări se realizează prin prisma **stereotipurilor de gen**, care „reflectă credințele

privind caracteristicile și comportamentele asociate genului feminin și masculin”(Elliott și colab. 2000, p. 133).

Fenomenele surprinse de teoriile psihosociale pot constitui un suport științific pentru înțelegerea interferenței stereotipurilor de gen cu aspecte psihoindividuale și sociale ce influențează major performanțele specifice sau chiar sentimentul propriei eficiențe și eficacități, ca element definitoriu al *imaginii de sine*.

Corelarea aspectelor teoretice cu rezultatele cercetărilor în domeniu (anterior prezentate) ajută la înțelegerea interferențelor dintre natura și calitatea procesul de *orientare școlară și profesională*, ca traseu existențial marcat de numeroase alegeri și decizii personale, cu structura și funcționalitatea **stereotipiilor de gen**. Interesul pe care-l generează această problemă s-a concretizat atât prin cercetări în domeniul socio-uman, cât și prin măsurile întreprinse în sfera *politicilor sociale* :prevederi legislative la nivel național – în diverse țări – prin care să se asigure **șanse egale** femeilor și bărbaților din punct de vedere al accesului la educație și formare profesională.

Aceste măsuri s-au concentrat în special pe combaterea discriminării de gen (atât pozitivă, cât și negativă) în sfera educațională și vocațională datorită valorii de „realitate socială” pe care acesta îl are în societatea contemporană, sub diverse forme și la diferite nivele. În acest context, se reliefează maniera în care *dimensiunea pozitivă* a stereotipurilor de gen poate genera un **nivel înalt al aspirațiilor și convingerea** în posibilitățile de **autorealizare eficientă** antrenând persoana într-o evoluție pozitivă și ascendentă atât în plan personal, cât și socio-profesional.

Pe același palier, dar cu efecte distincte se înscrie *dimensiunea negativă* a stereotipurilor de gen, capabilă să creeze blocaje emoționale sau cognitive în privința evaluării propriului potențial și a manierei de care dispunem pentru a-l valorifica eficient. Aici literatura de specialitate aduce un exemplu ilustrativ potrivit căruia „femeile au un nivel mai scăzut de așteptare a felului cum vor fi răsplătite pentru munca și serviciile lor”(Iluț, 2000, p. 182).

Problematika **stereotipurilor de gen social** nuanțează conținuturile științifice elaborate pe baza cercetărilor privind opțiunile din *sfera orientării școlare și profesionale* datorită implicațiilor majore asupra nivelului dezvoltării individuale, dar și al interacțiunilor sociale implicate. O asemenea abordare se poate centra pe socializare ca „*proces psihosocial de transmitere-asimilare a atitudinilor, valorilor, concepțiilor sau modelelor de comportare specifice unui grup sau unei comunități în vederea formării, adaptării și integrării sociale a unei persoane*” (coord. Zamfir și Lazăr, 1998, p. 546). Există, deci, o relație biunivocă ce apare la interferența dintre social și psihoindividual ce caracterizează parcursul nostru existențial, marcând și traseul profesional în toate etapele sale.

În domeniul socio-uman nu putem vorbi despre gen („**gender**”) fără să ne racordăm la *formarea și definirea propriei identități*, atât ca preluare a aspectelor atitudinal-valorice și comportamentale ce țin de structurarea „caracteristicilor” celor două genuri la nivelul mentalității, dar și ca exprimare la nivel relațional a „asumărilor” personale rezultate prin conștientizare. „Într-o recentă lucrare de psihologie socială (Baron și colab, 1998) capitolul dedicat sinelui se subintitulează <<*Comportamentele identității de sine*>>(p.75), între care autorii le consideră ca foarte importante pe acelea de sex (gender) și de etnie...” (Iluț, 2001, p.15). Abordarea sociologică și psihosocială a interacțiunii conținuturilor stereotipe specifice celor două genuri cu domeniul orientării școlare și profesionale indică existența unui fenomen complex cu implicații majore atât la nivel individual, cât și societal.

În acord cu cercetările recente în domeniu, se poate aprecia faptul că preocuparea deosebită pentru această problemă, precum și transformările socioculturale generate de fenomene precum globalizarea, reconsiderarea la nivel legislativ și de politici sociale a aspectelor legate de egalitatea de șanse, dar nu în ultimul

rând, cercetările din sfera sociopsihologică au condus la o *conduită ambivalentă* sau „atitudini duale” (Wilson, 2000, apud. Iluț, 2006, p. 72).

În acest sens se poate dovedi adecvată investigarea principalele dimensiunile în raport cu care cadrele didactice le consideră utilă *cunoașterea particularităților de gen*. Astfel, utilitatea cunoașterii particularităților de gen a înregistrat **o valoare medie** în aprecierile cadrelor didactice privind *tipul sarcinilor de învățare (28,2%)*, *nivelul de dificultate al sarcinilor educaționale furnizate (29,2 %)*, precum și *desemnarea de roluri (28,7%)*. Utilitatea cunoașterii particularităților de gen este considerată foarte puțin utilă pentru *acordarea notelor în evaluare*, polarizând în jurul acestei aprecieri valorile acordate (**31,9%**).

CONCLUZII ȘI DESCHIDERI

Pe același palier al delimitărilor și clarificărilor conceptuale privind problematica *gender-ului* se înscrie și inspirata asociere pe care profesorul Iluț (2009) o face între conceptul de *asimetrie* și cel de *sex-rol*, în încercarea de a diminua fenomenul competițional ce pare că deține hegemonia în acest domeniu. Autorul reușește astfel să orienteze analiza psihosocială a *gender-ului* din planul discriminării și inegalităților socio-culturale spre accentele pozitive pe care le poate dobândi prezența diferită și personalizată a femininului și masculinului. Interpretarea realității fenomenologice a genului social din perspectiva *asimetriilor* caracteristice reușește să nuanțeze particularitățile celor 2 genuri prin sublinierea conexiunii lor. Imposibilitatea ”alinierii” anumitor dimensiuni de gen, *absența simetriei*, pare condiția indispensabilă generării unui alt tip de structură socio-individuală, a cărei ”logică” și ”estetică” presupune o altă dinamică a elementelor componente.

Ideea *asimetriilor* în sfera feminin-masculin mută accentele teoretico-aplicative din dimensiunea defavorizării sau inegalității (care are implicată o abordare bazată pe

corijări și măsuri de protecție a categoriei defavorizate) spre perspectiva complementarității și a punerii reciproce în valoare. Astfel, *asimetriile* pot genera un altfel de echilibru, modificând dinamica structurilor socio-individuale prin spargerea tiparelor și monotoniei și crearea complexității și vitalității provocatoare ce derivă din privirea caracteristicilor fiecărei componente ca fiind cea mai *adecvată întregului* în exact forma și parametrii pe care îi prezintă.

Reflecțiile asupra *genului social* din perspectiva *asimetriei* par să sublinieze plusul de responsabilitate vis-a-vis de valoarea și semnificația pozitivă sau negativă pe care o acordăm anumitor atribute feminine sau masculine cu care interacționăm.

Extrem de important se dovedește unghiul din care privim conceptul de **gender**. Adeseori el reprezintă un alt aspect de cercetare prin care căutăm să înțelegem și să ameliorăm fenomenul discriminării, apartenența la unul sau altul dintre cele două genuri demonstrându-se de-a lungul timpului un mediator consistent al raporturilor sociale. **Gender-ul** însă poate reprezenta un descriptor semnificativ al complexității expresive a ființei umane, perspectivă care amorsează polarizarea pozitivă sau negativă a atributelor celor 2 genuri. Așa cum ziua și noaptea sunt distincte, dar este aproape imposibil să ne raportăm la ele în valoare absolută ca fiind una mai bună decât cealaltă sau una superioară celeilalte, tot astfel atributele masculinității sau feminității devin un atuu în funcție de adecvarea lor la un anumit context social sau de aportul pe care-l aduc unei situații.

Cele patru anchete sociologice realizate asupra cadrelor didactice din preuniversitar, asupra elevilor, asupra profesorilor universitari și asupra studenților au fost focalizate pe investigarea elementelor stereotipe de gender existente în mediul educațional românesc precum și pe construcția socială a acestuia. Analiza și interpretarea datelor obținute evidențiat câteva aspecte importante, pe care o să le redăm în sinteză, în continuare:

Un prim item al chestionarelor aplicate a vizat ierarhizarea celor mai influenți factori care contribuie la manifestarea diferențelor de gen. Pentru toate cele patru eșantioane investigate pe primele două locuri s-au situat *educația din familie și modelul părintelui de același gen*. Acești doi factori fundamentali pentru procesul de socializare au fost identificați ca fiind prioritari atât de către educabili cât și de către educați. Pe locul al treilea în aceste ierarhii au apărut însă o serie de diferențe. Astfel, profesorii de liceu și elevii au plasat pe locul al treilea ca impact *ereditatea*, în timp ce profesorii universitari au acordat același scor și eredității și educației formale iar studenții au plasat pe locul al treilea grupul de prieteni. Aceste nuanțări se asociază în mod evident cu diferențierile semnificative asociate cu palierul de vârstă al liceenilor față de cel al studenților, unde componenta nativă este mai bine modelată cultural. La nivelul întregului eșantion distribuția acestor factori a fost următoarea: educația în familie (valoare ponderată: 5), modelul părintelui de același gen (4,2), ereditatea (3,5), grupul de prieteni (3), educația formală (2,9) și modelele socio-culturale din mass-media (2,3).

Analiza asocierii acestor dimensiuni cu celelalte variabile incluse în chestionar a evidențiat următoarele corelații:

- ereditatea corelează puternic semnificativ cu vârsta (0,147) tinerii acordându-i o importanță mai redusă;
- educația în familie corelează puternic semnificativ dar negativ cu atributele afective ale fetelor (-0,083), cu caracteristicile fizice ale băieților (-0,090), cu capacitatea de comunicare a studentelor (-0,087) și cu spiritul critic al studentelor (-0,1). Astfel, cei care accentuat importanța educației în familie acordă o mai mică importanță tratării genului feminin din prisma atributelor afective și a genului masculin din prisma caracteristicilor fizice. De asemenea, focalizarea pe educația din familie se asociază cu o neîncredere în capacitatea de comunicare și în spiritul critic al studentelor (la nivelul întregului eșantion).

➤ modelul parental corelează puternic semnificativ cu conștiinciozitatea educabililor (0,115 pentru fete și 0,097 pentru băieți) precum și cu tratarea diferențiată a educabililor în funcție de gen (0,084). Astfel, cei care acordă o importanță ridicată modelului părintelui de același gen girează educabilii cu un nivel ridicat de conștiinciozitate, considerând totodată că în învățământul românesc aceștia (educabilii) beneficiază de tratament diferențiat în funcție de gen.

➤ grupul de prieteni corelează puternic semnificativ cu tratarea diferențiată a educabililor în funcție de așteptările cadrelor didactice (0,084) și cu vârsta (0,177). Astfel, cei care acordă o importanță ridicată grupului de prieteni ca factor care influențează diferențierea masculin-feminin sunt mai tineri și consideră că în sistemul românesc de învățământ educabilii sunt tratați diferențiat în funcție de așteptările cadrelor didactice.

➤ considerarea educației formale ca factor semnificativ pentru accentuarea diferențierii masculin-feminin corelează puternic semnificativ negativ cu evaluare disciplinei elevilor și studenților (a genului masculin – 0,091) și cu tratarea diferențiată a educabililor după variabila gen (0,108). Cu alte cuvinte, cei care consideră că educația formală accentuează diferențierea masculin-feminin tind să considere băieții ca fiind mai puțin disciplinați și afirmă existența unei diferențieri clare între elevi și eleve în sistemul educațional formal.

➤ aprecierea mass-mediei ca factor care contribuie la accentuarea diferențelor de gen corelează puternic semnificativ dar negativ cu capacitatea de comunicare a studenților (- 0,126) și cu spiritul critic al studentelor.

➤ supralicitarea atitudinilor pozitive față de muncă și viață în privința fetelor corelează puternic semnificativ dar negativ cu vârsta respondenților (-0,091), persoanele mai tinere asociind într-o mai mare măsură educabilele cu această variabilă.

➤ în cazul elevilor și studenților toate atributele de gen investigate au corelat puternic semnificativ dar negativ cu vârsta: conștiințiozitatea (-0,110), inteligența (-0,181), creativitatea (-0,132), competitivitatea (-0,119), capacitatea de comunicare (-0,091), sensibilitatea (-0,199), disciplina (-0,114), spiritul critic (-0,197) și toleranța (-0,093). Astfel, respondenții mai tineri consideră toate aceste atribute sunt mai accentuate la eleve și studenți (comparativ cu evaluările făcute de respondenții mai în vârstă, adică de cadrele didactice).

➤ în cazul elevilor și studenților au corelat semnificativ statistic dar negativ cu vârsta doar următoarele atribute: competitivitatea (-0,186), capacitatea de comunicare (-0,154), spiritul critic (-0,073) și toleranța (-0,098) dar și pozitiv sensibilitatea (0,138)

➤ Conform testului ANOVA realizat, în cazul *eredității* (F=6.640), *grupului de covârșnici* (F=12.729), *educației formale* (F=3.303) și *mass-mediei* (F=8.683) există diferențe semnificative statistic între cele 4 grupuri analizate (cadre didactice din preuniversitar, din universitar, elevi și studenți) în privința evaluării contribuției acestor factori la conturarea diferențelor de gen. În schimb, pentru *educația în familie* (F=0,517) și *pentru modelul parental* (F=1,157) nu există diferențe semnificative între cadre didactice, elevi și studenți.

În ceea ce privește evaluarea celor două genuri pe baza unor dimensiuni predefinite s-au înregistrat de asemenea diferențe între mediul preuniversitar și cel universitar. Astfel, în perspectiva cadrelor didactice preuniversitare elevele se caracterizează cu precădere prin *sensibilitate* și *capacitate de comunicare* și în cea mai mică măsură prin *toleranță* și prin *inteligență*. Din perspectiva elevilor situația este sensibil diferită, elevele fiind caracterizate în primul rând prin *sensibilitate* și *spirit critic* și în cel mai redus mod prin *disciplină* și *toleranță*.

Tot pentru mediul preuniversitar s-au înregistrat diferențe semnificative în evaluarea genului masculin la nivelul celor două eșantioane investigate. Astfel, cadrele didactice apreciază elevii ca fiind cu precădere *inteligenti* și cu *spirit critic* și mai puțin

toleranți și conștiincioși în timp ce elevi apreciază genul masculin ca fiind cu precădere *competitivi și inteligenți* și mai puțin *conștiincioși și sensibili*. Atribuirea **inteligenței** portretului masculin de către profesorii de liceu unei valori procentuale aproape duble poate fi un argument ce susține identificarea la cadrele didactice a unor *reprezentări stereotipe tradiționale privind genul*.

Pentru mediul universitar cele două portrete sunt și în acest caz sensibil diferite. Astfel, studentele sunt percepute de către profesori ca fiind cu precădere *comunicative și sensibile* și mai puțin *conștiincioase și tolerante* în timp la nivelul educabililor din mediul universitar studentele apar ca fiind cu predilecție *sensibile și comunicative* și mai puțin *disciplinate și tolerante*. În ceea ce privește genul masculin, acesta este perceput de profesori ca fiind cu predilecție *competitiv și inteligent* și mai puțin *sensibil și conștiincios*.

O situație similară a fost înregistrată și în legătură cu variabila gen. Astfel, conform acestor distribuții pentru toate cele 9 variabile rezultatele înregistrate în legătură cu educabilele (elevi și studenți) diferă semnificativ statistic între respondenții de gen masculin și cei de gen feminin. Cu alte cuvinte la nivelul eșantionului investigat, indiferent de statutul respondenților (educabili sau cadre didactice) profilul conturat asupra elevilor și studenților de către subiecții masculini diferă semnificativ statistic față de profilul conturat de către subiecții feminini.

În cazul evaluării genului masculin, pentru 7 din cele 9 dimensiuni investigate diferențele între cele 4 subeșantioane analizate nu sunt întâmplătoare (conștiinciozitatea, inteligența, competitivitatea, capacitatea de comunicare, sensibilitatea, disciplina și toleranța). De asemenea, în raport cu variabila gen doar 3 din cele 9 dimensiuni analizate au înregistrat răspunsuri diferențiate semnificativ statistic între cele două genuri (conștiinciozitatea, disciplina și spiritul critic).

Complementar, pe lângă aceste distribuții au mai fost realizate o serie de evaluări ale celor două genuri. Astfel, la nivelul cadrelor didactice preuniversitare „*profilul feminin*” este trasat în primul rând de *atributele afective*, urmate pe locul secund fiind deținut de către *trăsăturile fizice*, iar pe locul trei s-au evidențiat *atitudinile pozitive față de muncă și viață.*” În ceea ce privește „*profilul masculin*” aici au fost indicate pe primul loc *atitudinile pozitive ale bărbaților față de muncă și viață*, urmate de *atitudinile negative față de sine și ceilalți*, pe locul al treilea situându-se *atributele fizice*. Din punctul de vedere al elevilor de liceu, aceștia au asociat cu genul feminin atributele afective, caracteristicile fizice și atitudinile pozitive față de sine și de alții iar cu genul masculin: caracteristicile fizice, atitudinile pozitive față de muncă și viață și atitudinile negative față de sine și de alții.

La nivelul mediului universitar, cadrele didactice au asociat genul feminin cu atributele afective, caracteristicile fizice și atitudinile pozitive față de muncă și viață în timp ce pentru genul masculin același caracteristici, dar în ordine inversă. În fine, tot la această întrebare studenții au asociat genului feminin atributele afective, caracteristici fizice și atitudini pozitive față de sine și alții în timp ce pentru genul masculin atitudini pozitive față de muncă și viață urmate de atitudini pozitive față de sine și alții.

Dintr-o perspectivă complementară, cadrele didactice investigate consideră orice tip de **discriminare de gen** – atât cea pozitivă, cât și cea negativă – ca fiind *rară și foarte rară* în învățământul românesc. Aceasta se asociază evident cu implicațiile preponderent negative ale manifestării discriminării de orice tip în sistemul educațional formal.

Tot în acest areal problematic analiza criteriilor de diferențiere a celor două genuri în cadrul sistemului românesc de învățământ a reliefat un grad relativ ridicat de corespondență între educatori și educabili atât la nivelul liceului cât și al învățământului superior. Astfel, pentru respondenții din învățământul liceal, singura neconcordanță între aceste serii vizează doar prima opțiune, identificată de cadre didactice prin *particularitățile individuale și ale dezvoltării* (ca principal criteriu de diferențiere, cu un

scor agregat de 3,148) față de elevi care au identificat *nivelul de pregătire* ca fiind principalul diferențiator utilizat de profesori (3,408).

La nivelul respondenților din învățământul superior s-a păstrat aceeași corespondență cvasi-totală, singura neconcordanță între aceste serii vizând de asemenea doar prima opțiune, identificată de cadre didactice prin *particularitățile individuale și ale dezvoltării* (ca principal criteriu de diferențiere, cu un scor agregat de 2,975) față de studenți care au identificat *statutul socio-profesional al părinților* ca fiind principalul diferențiator utilizat în învățământul românesc (3,358).

În legătură cu aceste distribuții s-a remarcat și un caracter relativ eclectic, cu excepția profesorilor universitari toate celelalte 3 grupuri afirmând cu prioritate unul sau mai multe criterii de manifestare a diferențierii de gen în învățământul românesc. Acest profil este confirmat și de analiza ANOVA realizată unde pentru toate cele 6 variabile implicate diferențele dintre profesori, elevi și studenți sunt semnificative statistic (F luând valori de la 5.495 până la 32.107).

Situația a fost sensibil diferită în cazul grupării după variabila gen unde doar două dimensiuni prezintă diferențe semnificative statistic: nivelul de pregătire ($F=17.038$) și genul căruia îi aparțin educabilii ($F=9.920$).

În fine, din analiza grilei de valori Schwartz aplicată s-au conturat la nivelul educabililor două profiluri distincte, relevante pentru profilul generațiilor actuale de elevi și studenți. Astfel, elevi se caracterizează, în ordinea scorurilor obținute, prin: Realizare, Hedonism, Auto-direcționare, Conformism, Bunăvoință, Universalism, Securitate, Stimulare, Putere și Tradiție. Se remarcă astfel orientarea valorică între cele două extreme rezultate Realizarea și Tradiția, fapt ce reflectă dorința de a depăși niște patternuri și modele de viață ale generației anterioare (inclusiv ale părinților). Această situație este direct corelabilă cu identificarea educației primite în cadrul familiei și cu

modelul părintelui de același gen ca fiind principalii factori care influențează asumarea rolului de gen.

Pentru studenți distribuția valorilor se prezintă astfel: Auto-direcționare, Hedonism, Conformism, Bunăvoință, Realizare, Universalism, Securitate, Stimulare, Tradiție și Putere. În acest caz, valoarea călăuzitoare este reprezentată de auto-direcționare în timp ce conținutul cel mai puțin apreciat este *puterea*. Se remarcă existența unor diferențe sensibile între cele două generații (elevi și studenți), determinate evident de experiența de viață acumulată și de trecerea spre un stil de viață tot mai autonom.

Studiul de față poate fi continuat în direcția evaluării conținuturilor de gen la nivelul populației adulte precum și prin analize comparative între situațiile existente în diverse spații sociale europene.

Bibliografie

- Allport, G.W. (1954). *The nature of prejudice*. Cambridge, MA: Addison-Wesley
- Antonesei, L. (2002). *O introducere în pedagogie. Dimensiunile axiologice și transdisciplinare ale educației*. Iași: Polirom
- Antonesei, L. (2005). *Polis și Paideia*. Iași: Polirom
- Bandura, A, Bussey, K. (2004). *On broadening the cognitive, motivational, and sociostructural scope of theorizing about gender development and functioning: comment on Martin, Ruble, and Szkrybalo (2002)*. *Psychol. Bull.* 130:691–701
- Bem, S. (1993). *The lenses of gender*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Blair, I. V.& Banaji, M. R. (1996). *Automatic and controlled processes in stereotype priming*. *Journal of Personality and Social Psychology* 70:1142-1163.
- Blau, P. (1977). *Inequality and heterogeneity*. New York: Free Press.
- Boncu, Șt. (2000). *Curs de psihologie socială*. Timișoara: Editura Universității de Vest
- Bourhis, R., Leyens, J-F.(1997). *Stereotipuri, discriminare și relați intergrupuri*. Iași: Polirom
- Brewer, M. & Lui, L. (1989). *The primacy of age and sex in the structure of person categories*. *Social Cognition* 7: 262-74.
- Brunetto, Y. & Farr–Warthon, R. (2002). *Using social identity theory to explain the job satisfaction of public sector employees*. *International Journal of Public Sector Management* 15, (6/7): 534-564
- Button, C. M. et. al. (1997). *Accuracy of attitude stereotypes: the case of inferences based on gender*. *Canadian Journal of Behavioral Science*, vol. 29, iss.2: 83
- Chelcea, S. (2001). *Metodologia cercetării sociologice – metode cantitative și calitative*. București: Economică
- Chelcea, S. (coord.) (2008). *Psihosociologie –Teme, cercetări, aplicații*. Iași: Polirom
- Coombs, Ph., H. (1968). *La crise mondiale de l'education*. Paris: PUF
- Deaux, K.(2001). *Social Identity*. *Encyclopedia of Women and Gender, Volumes One and Two: 1-9*, capitol disponibil la <http://www.tiftonfumc.org/Content/11200/389646.pdf>
- Deutsch, F. M. (2007). *Undoing Gender*. *Gender & Society* 21: 106-26
- Devine, P., G. (1989). *Stereotypes and prejudice: Their automatic and controlled components*. *Journal of Personality and Social Psychology* 56 (1): 5-18

- Dovidio, J & Gaertner, S. (1986). *Prejudice, discrimination and racism: Historical trends and contemporary approaches*. In. J. Dovidio & S.L. Gaertner (Eds). Prejudice, discrimination and racism. New York: Academic Press
- Dumitriu, I. C. (2010). *Orientări valorice și dezvoltarea personală*. disponibilă la http://doctorat.ubbcluj.ro/sustinerea_publica/rezumate/2010/psihologie/Dumitriu_Timofti_Iulia_Ro.pdf
- Dumitru, Al. I. (2001). *Educație și învățare*. Timișoara: Eurostampa
- Dumitru, I. (2001). *Educație și învățare. Aspecte psihoindividuale, psihosociale și manageriale*. Timișoara: Eurostampa
- Elliott, S., N. et. al. (2000). *Educational Psychology: Effective Teaching, Effective Learning*, New York :The McGraw-Hill Companies,
- Elmore, K. C., Oyserman, D. (2012). *If 'we' can succeed, 'I' can too: Identity-based motivation and gender in the classroom*. Contemporary Educational Psychology 37 :176–185, articol disponibil la www.elsevier.com/locate/cedpsych
- England, P.& Li, S. (2006). *Desegregation Stalled: The Changing Gender Composition of College Majors, 1971 - 2002* .Gender Society, 20: 657
- Frawley, T. (2005). *Gender bias in the Classroom: Current controversies and implications for teachers in Childhood Education.*, Childhood education, vol 81 (4): 221-227, disponibil la <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/00094056.2005.10522277#.UxNwIOOSySo>
- Fuchs Epstein, C. (1988). *Deceptive distinctions: Sex, gender, and the social order*. New Haven, CT: Yale University Press
- Gavreliuc, A. (2006). *De la relațiile interpersonale la comunicarea socială*. Iași: Polirom
- Giddens, A. (1984). *The constitution of society: Outline of the theory of structuration*. Berkeley: University of California Press
- Giddens, A. (2010). *Sociologie* (ed. a V-a), București: Ed. ALL
- Glick, P., Fiske, S.T. (2001). *An ambivalent alliance: Hostile and benevolent sexism as complementary justifications for gender inequality*. American Psychologist 56: 109-118
- Gray, C., Leith, H. (2004). *Perpetuating gender stereotypes in the classroom: a teacher perspective*. Educational Studies, vol. 30, nr.1
- Haig, D. (2004). *The inexorable rise of gender and the decline of sex: Social change in academic titles, 1945 – 2001*. Archives of Sexual Behavior. 33:87 – 96
- Haslam, S.A. (2002). *Psychology in organisation: The social identity approach*. Leadership and Organisation Development Journal 23 (3/4): 167 -168
- Howarth, C. (2002). *Using the theory of social representations to explore difference in the research relationship*. Qualitative Research. vol.2 (1). disponibil la http://www.utexas.edu/courses/stross/ant393b_files/ARTICLES/identity.pdf

- Hulton, L., Furlong, D. (2001). *Gender equality in education: a select annotated bibliography*. Brighton: Institute of Development Studies
- Iluț, P. (1997). *Abordarea calitativă a sociumanului*. Iași: Polirom
- Iluț, P. (2000). *Iluzia localismului și localizarea iluziei – teme actuale ale psihosociologiei*. Iași: Polirom
- Iluț, P., (2001). *Sinele și cunoașterea lui – teme actuale de psihosociologie*. Iași: Polirom
- Iluț, P. (2004). *Valori, atitudini și comportamente sociale – teme actuale de psihosociologie*. Iași: Polirom
- Iluț, P. (2006). *Clarificări în problematica gender (gen social)*. Revista Sociologia Românească. vol. IV, nr 3: 68-85
- Iluț, P. (2009). *Psihologie socială și sociopsihologie – teme recurente și noi viziuni*. Iași: Polirom
- Jones, K., Evans, C., Byrd, R., & Campbell, K. (2000). *Gender equity training and teacher behavior*. Journal of Instructional Psychology. 27 : 173-177
- Kates, Steven M. (2002). *The Protean Quality of Subcultural Consumption: An Ethnographic Account of Gay Consumers*. Journal of Consumer Research. 29(3): 383-398
- Kimmel, M. (2000). *The Gender Society*. Oxford: Oxford University Press.
- Kohlberg, L. (1996). *A cognitive-developmental analysis of children's sex-role concepts and attitudes*. In E.E. Maccoby (Ed.), *The development of sex differences*: 82-173. Stanford. Ca: Stanford University Press
- Kohn, M. L., Schooler, C. (1983). *Work and Personality*. Norwood, NJ: Ablex
- Kyrtziz, A. (2004). *Talk and interaction among children and the coconstruction of peer groups and peer culture*. Annual Review of Anthropology. 33: 625-49
- Macsinga, I. (2000). *Psihologia diferențială a personalității*. Timișoara: Tipografia Universității de Vest din Timișoara
- Martin, C., & Ruble, D. (2004). *Children's search for gender cues: Cognitive perspectives on gender development*. Current Directions in Psychological Science. 13(2): 67-70
- Martin, P. (2003). „*Said and done*” versus “*saying and doing*”: *Gendering practices, practicing gender at work*. Gender Society. 17: 342-66
- McIntyre, M. H. & Edwards, C.P. (2009). *The Early Development of Gender Differences*. Annual Review of Anthropology 38 (October 2009): 83-97. articol disponibil la <http://anthro.annualreviews.org>
- Miroiu, M. (2003). *Guidelines for Promoting Gender Equity in Higher Education in central and Easter Europe*. UNESCO
- Moscovici, S. (1998). *Psihologia socială a relațiilor cu celălalt*. Iași: Polirom

- Necualu, A. (2004). *Manualul de psihologie socială*. Iași: Polirom
- Palan, Kay M. (2001). *Gender Identity in Consumer Behavior Research: A literature Review and Research Agenda*. *Academy of Marketing Science Review*, 2001(01): 1-25.
- Petrides, K.V., Furnham, A.(2000). *Gender differences in measured and self-estimated trait emotional intelligence*. *Academic Research Library. Sex Roles*, vol. 42, nr. 5/6, articol disponibil la www.sagepublication.com
- Popesc, L. (2004). *Politica sexelor*. București: Maiko
- Radu-Geng, L., Ciupercă, C. (2001). *Manipularea gândirii și comportamentului*. București: SPER
- Rateau, P. (2004). *Metodele și statisticile experimentale în științele umane*. Iași: Polirom
- Reiff, H., Hatzes, N., Bramel, M., Gibbon, T., (2001). *The relation of LD and gender with emotional intelligence in college students*. *Journal of Learning Disabilities*, nr 34, vol 1, Academic Research Library, articol disponibil la www.sagepublication.com
- Rezsóhazy, R. (2008). *Sociologia valorilor*. Iași: Institutul European
- Ridgeway, C.L., Correll, J.Sh. (2004). *Unpacking the Gender System: A theoretical Perspective on Gender Beliefs and social Relations*. *Gender Society* 18(4): 510-531, articol disponibil la <http://gas.sagepub.com/content/18/4/510.abstract>
- Risman, B. J.(2004). *Gender as a social structure – Theory Wrestling with Activism*. *Gender Society* 18 (4): 429-450, articol disponibil la <http://gas.sagepub.com/content/18/4/429.abstract>
- Rotariu, T., Iluț, P. (1997). *Ancheta sociologică și sondajul de opinie – teorie și practică –*, Iași: Polirom
- Ruble, D.N., Martin, C.L. & Berenbaum, S.A.(2006). *Gender development*. In N. Eisenberg, W. Damon & L.M. Lerner (Eds.), *Handbook of child psychology: Social, emotional and personality development (Vol.3, 6th. ed., pp. 858-932)*. Hoboken, NJ: John Wiley
- Sălăvăstru, D. (2004). *Psihologia educației*. Iași: Polirom
- Schwartz, S. H. (2005a). *Basic human values: Their content and structure across countries*. In A. Tamayo & J. B. Porto (Eds.), *Valores e comportamento nas organizações [Values and behavior in organizations]: 21-55*. Petrópolis, Brazil: Vozes
- Schwartz, S., Bardi, A., Bianchi, G. (2000). *Value adaptation to the imposition and collapse of Communist regimes in East-Central Europe*. *Cultural and Crosscultural Foundations*, disponibil la <http://pure.rhul.ac.uk>
- Schwartz, S., H. (2006). *Basic Human Values: Theory, Measurement, and Applications*. *Revue française de sociologie*, 47/4 (2006)
- Sczesny, S. & Kuhnen, U. (2004). *Meta-Cognition about Biological Sex and Gender – Stereotypes Physical Appearance : Consequences for the Assessment of Leadership Competence*. *Personality and Social Psychology Bulletin*, vol.30, no. 1.: 13-21

- Serbin, L.A., Tonick, I.J., Sternglanz, S.H. (1977). *Shaping interaction in same and cross-sex play*. Child Dev. 48: 924–29
- Simmons, O. (1988). *Stereotypes: Explaining People Who Are Different*. J.S. Wurzel (ed.) Toward Multiculturalism Yarmouth, Intercultural Press
- Thorne, B. (2002). *Symposium on West and Fenstermaker's "doing difference."*. Doing gender, doing difference: Inequality, power, and institutional change, edited by S. Fenstermaker and C. West. New York: Routledge
- Țîru, C.M. (2012). *Educația interculturală*. Timișoara: Editura de Vest
- Udry, J. Richard. (2000). *Biological limits of gender construction*. American Sociological Review 65: 443-57
- Valsiner, J. (2000). *Data as representations: contextualizing qualitative and quantitative research strategies*. Social Science Information, Vol 39(1), SAGE Publications (London, Thousand Oaks, CA and New Delhi)
- Vlăsceanu, L. (2011). *Sociologie*. Iași: Polirom
- Voicu, B. (2009). *Valorile si sociologia valorilor*. În Vlăsceanu (coord.), Sociologie, disponibil pe <http://www.iccv.ro/valori/texte/valori-cvb,%20v4.pdf>
- Voicu, B., Voicu, M. (coord.). (2007). *Valori ale românilor 1993-2006. O perspectivă sociologică*. Iași: Institutul European
- Voicu, M., Voicu, B. (2002). *Proiect de cercetare internațională privind studiul valorilor europene*. Calitatea vieții, XII, nr.1-4, disponibil la <http://www.iccv.ro/valori/texte/cv2002.1-4.a12.pdf>
- West, Candace & Don Zimmerman. (1987). *Doing gender*. Gender & Society 1:125-151
- Wood, W, Eagly, A.H. (2010). *Gender*. In Fiske, S.T, Gilbert, D.T & Lindzey, G. (Eds), Handbook of Social Psychology. vol.I, 5th.ed.: 629-666
- Yanowitzi, K.,L. & Weathers, K.,J., (2004). *Do Boys and Girls Act Differently in the Classroom? A Content Analysis of student Characters in Educational Psychology Textbooks*. Sex Roles, vol.51, iss.1/2: 101-110
- Yuval-Davis, N. (2003). *Gen și națiune*. București: Univers
- Yzerbyt, V. & Schadron, G. (2002). *Cunoașterea și judecarea celuilalt – o introducere în cogniția socială*. Iași: Polirom
- Zamfir, C. & Vlăsceanu, L. (coord.). (1998). *Dicționar de sociologie*. București: Babel
- *** American Psychological Association, (2001). *Publication manual of the American Psychological Association* (5th ed.). Washington, DC;
- *** *Perspective asupra dimensiunii de gen în educație*, (2004), București: MarLink

MARIA NARCISA CIOLAN (NADOLU)

*** GHID - Prevenirea stereotipurilor despre femei și bărbați la vârsta copilăriei, (2012), disponibil pe platforma.promoveazafemeia.com/.../ghid-prevenire-stereotipuri-copilărie

***HANDBOOK OF SOCIAL PSYCHOLOGY, Vol. I, (5-th edition), (2010), New Jersey: John Wiley&Sons